

SZIRMABESENYŐ-FÖLDVÁR

B. HELLEBRANDT MAGDOLNA

A község területén, a Sajón túl, a Margit dűlőben levő földvár (1. kép) a 19. században már szerepelt a szakirodalomban. *Kandra Kabos*¹ említette árkait, sőt leletek előkerüléséről is számot adott. Agyagurnákat, cserepeket látott innen és kardok, dárdák, csákányok előkerüléséről is hallott. *Pesty Frigyes*² Szirmabesenyő helyneveit taglalva leírta, hogy a község északkeleti részén, a vámosi határ mellett, a Sajó és a Bódva (ma Kis-Sajó) között helyezkedik el egy nagy kiterjedésű földvár „maig is látható 's fenn álló kettős sánczokkal környözve, melly ha nem vár erőségül, minden esetre tábor helyül lehetett a' hajdani háborús időkbe használva”, mellette van a Csíktó ér.

A földvártól délre, körülbelül 250 méterre épült a Sajó bal partján a Szirmay tanya. A három épületből álló gazdaságot az 1919–1949-es 1:50 000-es léptékű térkép jelezte, s ugyancsak jelezte a földvárat és a sáncvonalakat. Elképzelhetőnek tarthatjuk, hogy *Szirmay Alfréd* gyűjteményének egy részét innen szerezte. Régészeti leleteket ajándékozott az alakuló miskolci múzeumnak a 19. század végén Szirmabesenyő vagy környéke lelőhely megnevezéssel.

Mindezek tudatában gondolhatott 1900-ban *Gálffy Ignác*³ arra, hogy a létrejött múzeum első ásatását Szirmabesenyőn, az úgynevezett „Háboru sáncz” lelőhelyen végezze. Feltárássra azonban csak a Berekben került sor, közben előkerült Miskolcon a fűtőháznál a mamutlelet, és ezt mentette. Azt még tudjuk, hogy a felszínen *Gálffy* sem talált semmi leletet.

Nováki Gyula és *Sándorfi György* 1977-ben felmérte⁴ a sáncot, illetve azt a kis vonulatot, amit akkor láthattak a magassági pont közelében.⁵ Ez a felmérés az egybeszántás, illetve a nagy földtáblák kialakítása következtében szinte lehetetlen vállalkozás volt.⁶ Természetes, hogy amikor a dél-borsodi földvárakat feldolgozó munkájukat írták, a szirmabesenyői földvárat a III. fejezetben, a „Helynevek és elpusztult erődítményekre utaló adatok” között tárgyalták,⁷ s joggal vetődött fel az a gondolat, hogy tévesen vélték földvárnak korábban ezt a helyet, esetleg az emlékezetben egybemosódott a vámosi földvárral.

Fordulópontot jelentett a kutatásban a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár anyagának átnézése. A levéltár két munkatársa, *Szolyák Péter* és *Bodnár Tamás* a régi akták rendezésekor egy iratkötegre bukkantak, mely 1784-es színezett térképet is tartalmazott.⁸

¹ *Kandra K.*, 1885. 91–92.

² *Pesty F.*, 1888. 330–331.

³ *Gálffy I.*, 1902. 34–48.

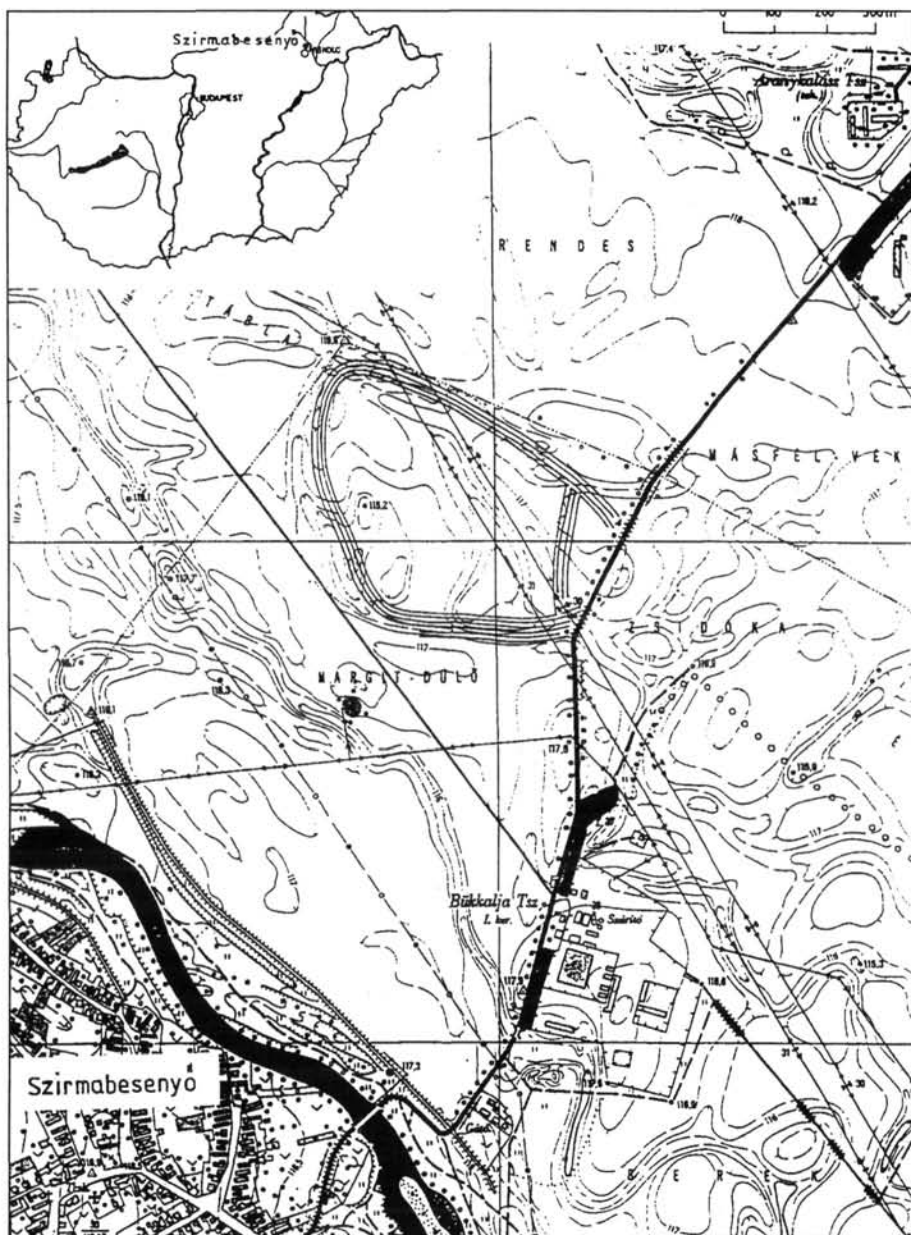
⁴ *Nováki Gy.–Sándorfi Gy.*, 1992. 60.

⁵ HOM Régészeti Adattár 1358–1978.

⁶ HOM Régészeti Adattár 2714–99.

⁷ *Nováki Gy.–Sándorfi Gy.*, 1992. 60.

⁸ A térkép jelzete BmT.a. 273. (IV.A-501/c. Sp. XVIII. 2316/95.)

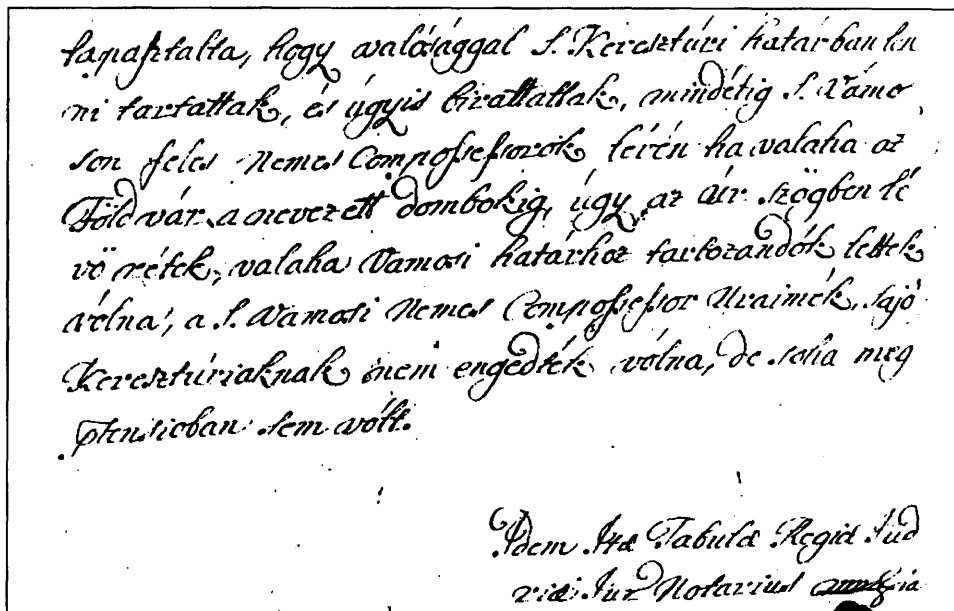

1. kép. A földvár a térképen

Ezen a térképen két Sajót láthatunk, az egyik Sajóvámos belterületének déli szélén folyt, számtalan kanyarulatot alkotva, a másik Szirmabesenyő belterületének közelében, a házak északi határánál. A két Sajó között folyt a Bende ér, nagyjából K–Ny irányba. Ény–Dk-i folyómedre van a Csíktó érnek. Vámoson keresztül folyt egy ér, mely a Kis-Sajótól délre három ágra szakadt, és úgy ömlött a nagy Sajóba Besenyőnél. Vámos nyugati részén még a Széles ér indult délre, de számtalan időszakos ér is volt, a vízmosások

tanúsága szerint. A kéziratköteg több év tanúkihallgatásait tartalmazza, többféle kézírásal, Sajókeresztúr és Sajóvámos határvitájában. Az 1772. április 14-i jegyzőkönyv⁹ szerint a *sánc mellett*¹⁰ visz a határ. Ehhez a határhoz legenda is fűződött: ugyanazon a *Sánc felé a Sánc parton* volt egy nagy határválasztó Keresztes kő, melyet a tanú Kondás gazdájával Bába Gyurkával azon okból akarta vala felvenni, minthogy közhírül hallani való, régen az alatt pénz légyen elrejtve, aminthogy a kő nagy vala, botjaikkal célját a tanú gazdájával el nem érhetette.

Az 1776. május 2-án kelt tanúkihallgatáson¹¹ úgy tették fel a kérdést: Tudja-e a tanú, vagy hallotta-e, hogy a sajókeresztúri határban levő földvár körül levő laposság egészen a Széles érig, mindig a sajókeresztúri határhoz tartozott és bíratott. Továbbiakban a tanú: soha pedig nem hallotta, hogy a földvár és a földvártól a nevezett határ dombig, úgy az Úr szögben való rétek Vámoshoz tartottak avagy bíratnak volna, sőt inkább mindéig úgy tapasztalta, hogy valósággal S. keresztúri határban lenni tartottak, és úgy bíratnak mindéig (2. kép).

2. kép. Részlet az 1776. május 2-i jegyzőkönyvből

Az 1776. szeptember 17-i jegyzőkönyv¹² szerint igaz hite alatt vallja a tanú, hogy a földvár *sáncátul* az körülötte levő lapost Vámos felé a Széles érig mindenkor a S. keresztúriak békeségesen szántották és kaszálták, senkitől ők benne nem háborgattatván.

Az 1776. október 9-én kelt jegyzőkönyv¹³ 3. pontjában hivatkoznak a tanú emlékezetére, mely szerint a Bessenyei avagy Kelecsényi és S. Keresztúri Telkek után való Földnek a megnevezett *Sánc*on Vámos felől való részt egész a *sáncig* mindenkor békes-

⁹ Levéltári Ltsz. IV.A-501/c. Sp. XVIII. Fs. XXVI. 2316/23.

¹⁰ A kiemelés a szerzőtől. A kéziratot mai érthetőség szerint közöljük.

¹¹ Levéltári Ltsz. IV.A-501/c. Sp. XVIII. Fs. XXVI. 2316/67.

¹² Levéltári Ltsz. IV.A-501/c. Sp. XVIII. Fs. XXVI. 2316/75.

¹³ Levéltári Ltsz. IV.A-501/c. p. XVIII. Fs. XXVI. 2316/26.

ségesen bírták és használták a Vámosiak a tanú idejében még akkor a *sánctól* nem messze Vámos felől nagy darab erdejek vala a Vámosiaknak. A tanú S. Keresztúrban laktában a *Földvár* körül a S. keresztúri lakosok kölest is vetettek, melynek a tanú őrzésére rendeltetett, de akkor is úgy tapasztalta, hogy a *Földvár sánca árka* volt S. keresztúr és Vámos között a választó határ mindaddig, a míglen azon *hányott* árok mégyen.

Számunkra mindebből az a lényeges, hogy a 18. század vége felé még valóságosan látszott a földvár árka, és a *hányott* sánc.

3. kép. Légi felvétel a földvárral

A földvár létének bizonyítékeként szolgált egy légi felvétel, melyre Miskolcon az Ökológiai Intézetben figyelt fel *Nagy Dezső* (3. kép). A régész szemével *Pusztai Tamás* látta meg benne a földvárat, amikor a sajóvamosi középkori várat kutatta. A fotó 1760

méter magasságban készült,¹⁴ 1990. március 8-án. 1997. október 26-án Nagy Dezső sárkányrepülőről lefényképezte a kettős védművel rendelkező erődítést, ez a fotó is rendelkezésünkre áll. Összegeztük az adatokat, s mivel a terület magántulajdon, és a tulajdonos¹⁵ egy esetleges kavicsbányanyitás céljából érdeklődött a kavicsréteg vastagsága iránt, az a véleményünk alakult ki Nováki Gyulával, hogy régészetileg akkor biztos a földvár megtalálása, ha a sáncot átvágjuk. Szirmabesenyő polgármestere, Fedor Vince segítette munkánkat. Egy markolós-tolólapos gépet és három embert bocsátott rendelkezésünkre, így került sor 1999. szeptember 6–11-ig a szondázó leletmentésre.

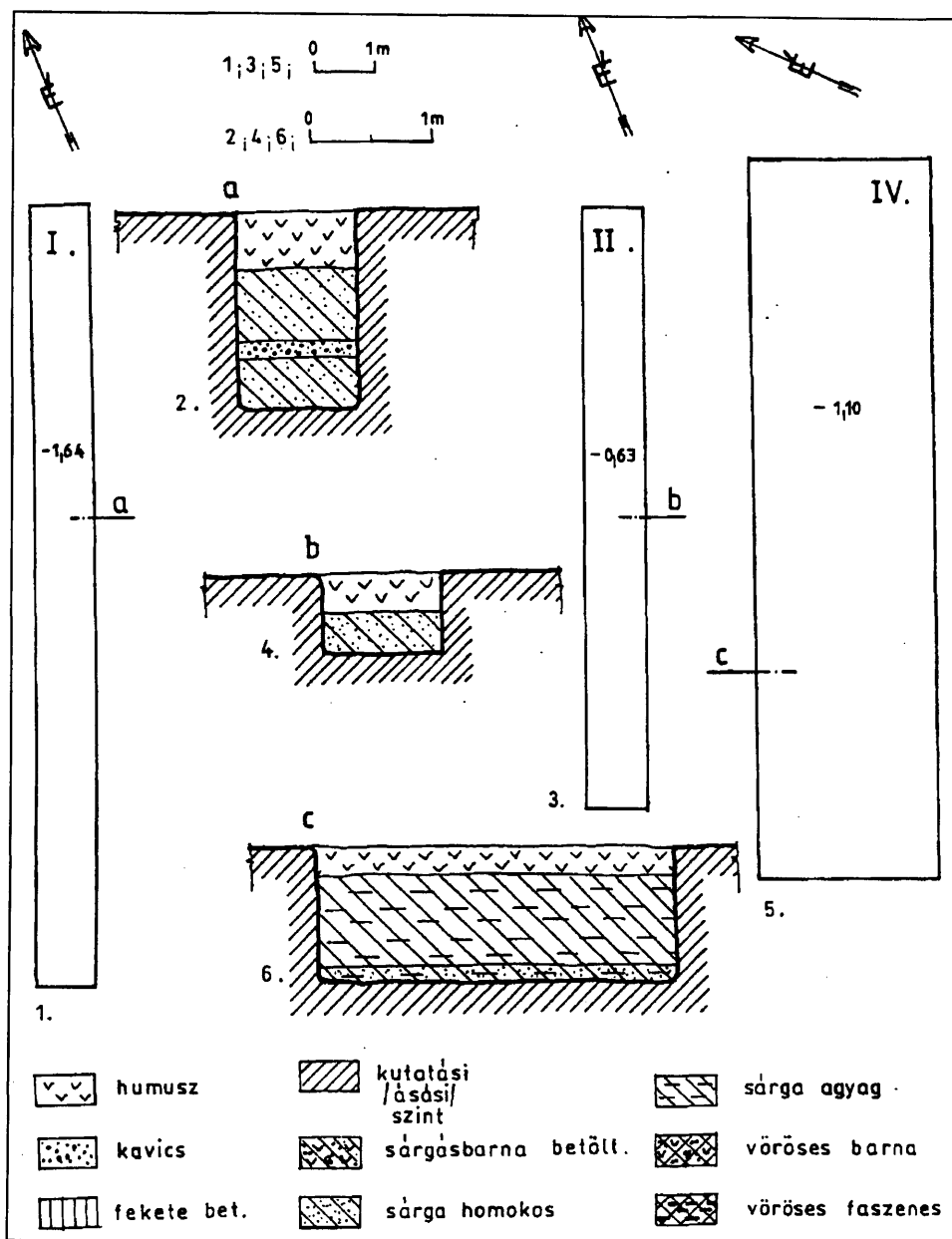
Az I. szelvényt az autóúttól 112,3 méterre jelöltük ki. Hossza 13 méter, szélessége 1 méter. A gép mélyítette 1,64 méterig. Régészetileg üres. Az I. szelvénytől 17,2 méterre jelöltük ki a II. szelvényt, kézi erővel ásta ki a három ember, hossza 10 méter, szélessége 1 méter. 0,63 méter mélységben elértük a sárga talajt, és nem látszott benne kultúrréteg, a mélyítést nem folytattuk (4. kép). A III. szelvényt a Szirmabesenyő–Sajóvámos közti autóúttól 380 méterre jelöltük ki, s itt meg is találtuk a földvár kettős árkat. A III. szelvény hossza 38 méter, szélessége 1 méter (5–6. kép).

A *külső árok* (7a. kép) szélesebb és mélyebb, mint a belső. Szélessége 11 méter, mélysége 1,80–2,00 méter, de itt már elértük a kavicsréteget, s amikor a markoló kiemelte a kavicsot, hogy a réteg vastagságáról meggyőződjünk, két oldalról a kavics a kiemelt helyére csúszott, s a felette levő földréteg omlani kezdett, ezért a mélyítést nem folytattuk. Nagyon valószínű, hogy az árok használatának idején is vizes árokként jelentett védelmet. Ennek a talajvíznek a szintje mindenkor megegyezik a Sajó vízszintjével. A külső árok és a belső árok között 9,5 méter szélesség a sánc helye. Meghosszabított vonalában, a III. szelvénytől nyugatra készült a 8. kép, ahol Nováki Gyula áll a sáncon, háttérben látszik a Bükk. Ma lényegében csak a talaj sárga színe utal a sáncre, melyet a gépi művelés széthúzott, ez látszik a légi felvételen is.

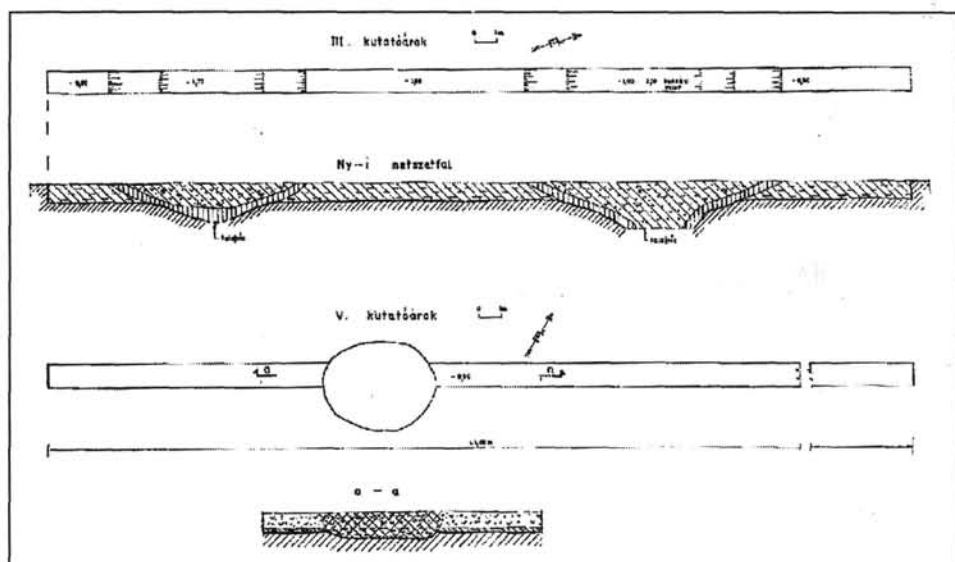
A *belső árok* (7b. kép) szélessége 9 méter, 1,70 méter mély, itt is feljött a talajvíz. A III. szelvényben az árkoknál a szelvényt keleti irányban kiszélesítettük, hogy a metszetet le tudjuk fényképezni. Leletanyagot itt sem találtunk, s ezért a vártetőn, a villanyoszloptól 47 méterre, a vezeték vonalára lehetőség szerint merőlegesen jelöltük ki a IV. szelvényt (4. kép). Hossza 12 méter, szélessége 3 méter. Mélysége 1,1 méter, lelet nem volt benne. A IV. szelvény keleti végétől 49 méterre jelöltük ki az V. szelvényt (5. kép), melynél a felszínen a terep többszöri bejárásakor kis paticsdarabokat találtunk. Ezt a szelvényünket a gép ásta, hossza 41 méter, szélessége 1 méter. Megtaláltuk az 1. objektumot (9. kép), melynek faszenes feltja 0,9 méter mélyen tisztán kirajzolódott. Átmérője 4 x 5 méter, s délnyugati negyedében kövek és cserepek voltak 1,05 m mélyen. Az objektum mélysége 1,10 méter. A kövek anyaga paleozóos agyagpala *Szakáll Sándor* mineralógus meghatározása szerint. Nem égettek, természetből sötétszürkék, és lemezesen válnak le darabok a magköről. Ezek a kövek a földvár egész területén helyi idegen anyagként vannak jelen a homokos, agyagos öntéstalajban, de a Bükkben megtalálható természetes körülmények között.

¹⁴ Miskolc, Ökológiai Intézet. 90-003.6212. 1.10000.3316(9698)

¹⁵ Ezúton szeretnék köszönetet mondani Pozbai Lászlónak a feltárás lehetővé tételéért, és Lénárt Béla tanárnak szervező segítségéért.

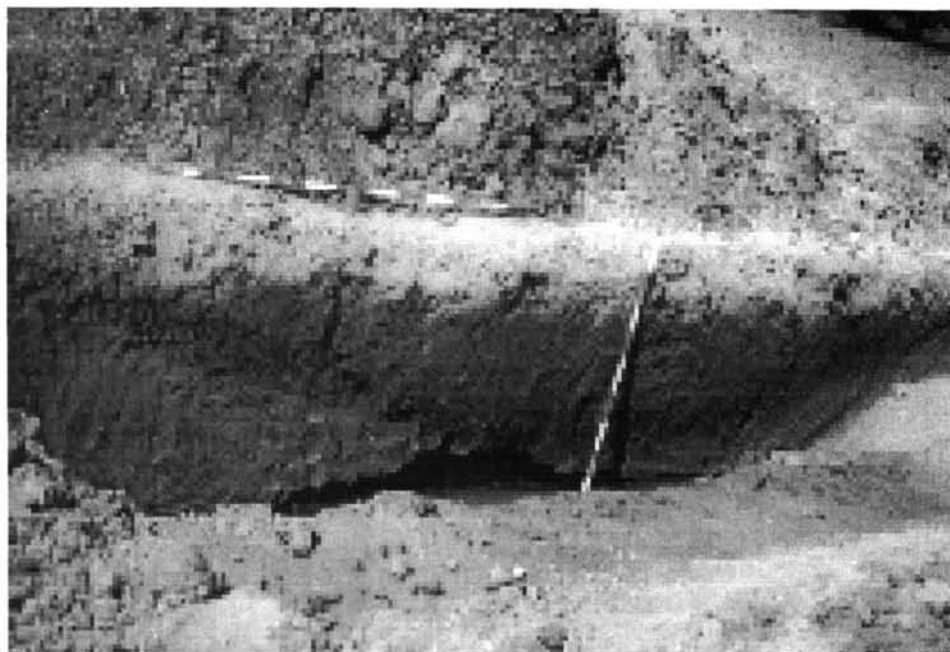
4. kép. Az I-II. és IV. szelvény és metszeteik

5. kép. A III. és V. szelvény és metszeteik

6. kép. A földvár külső és belső vizesárka

7a. kép. Külső vizesárok nyugati metszete

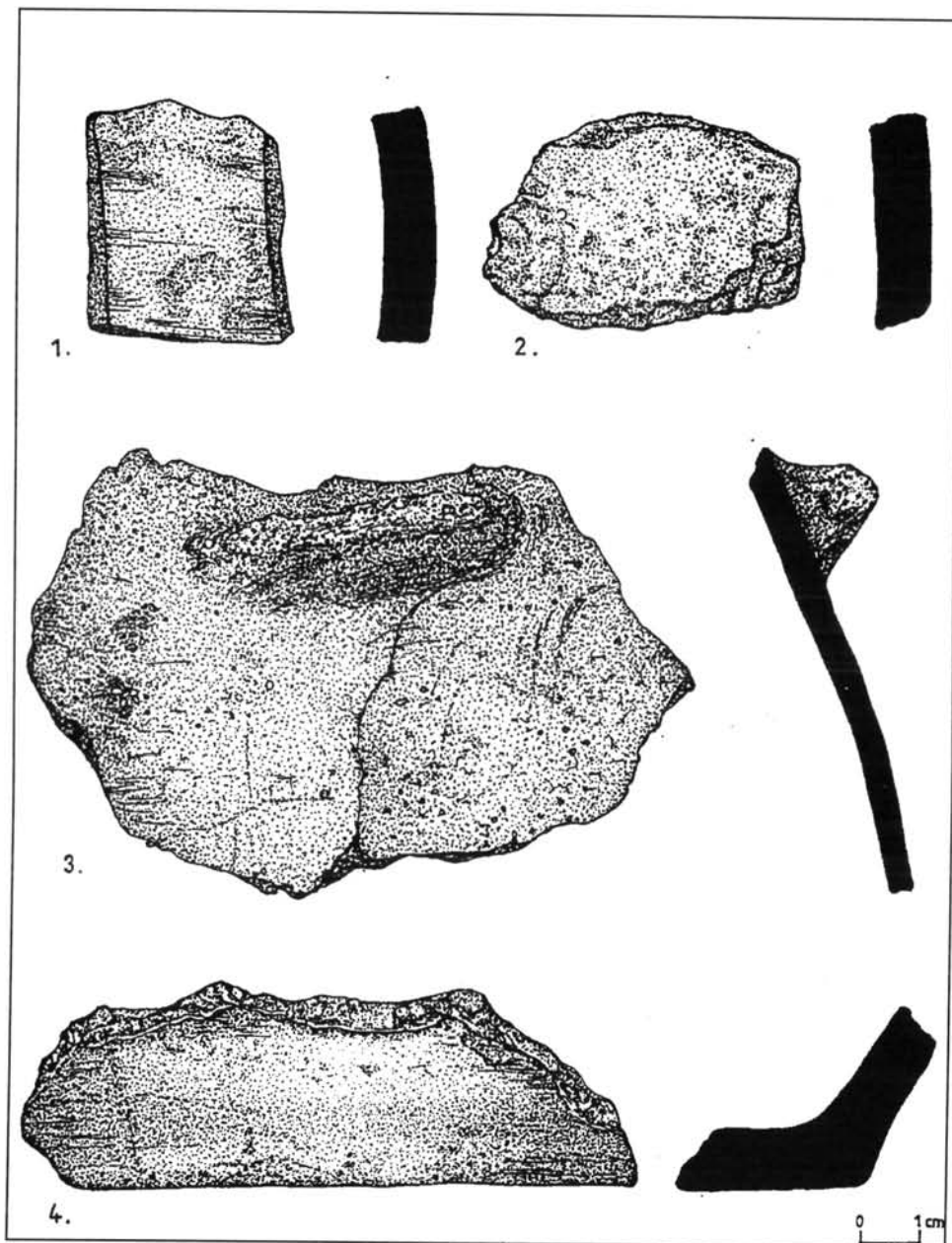
7b. kép. Belső vizesárok nyugati metszete

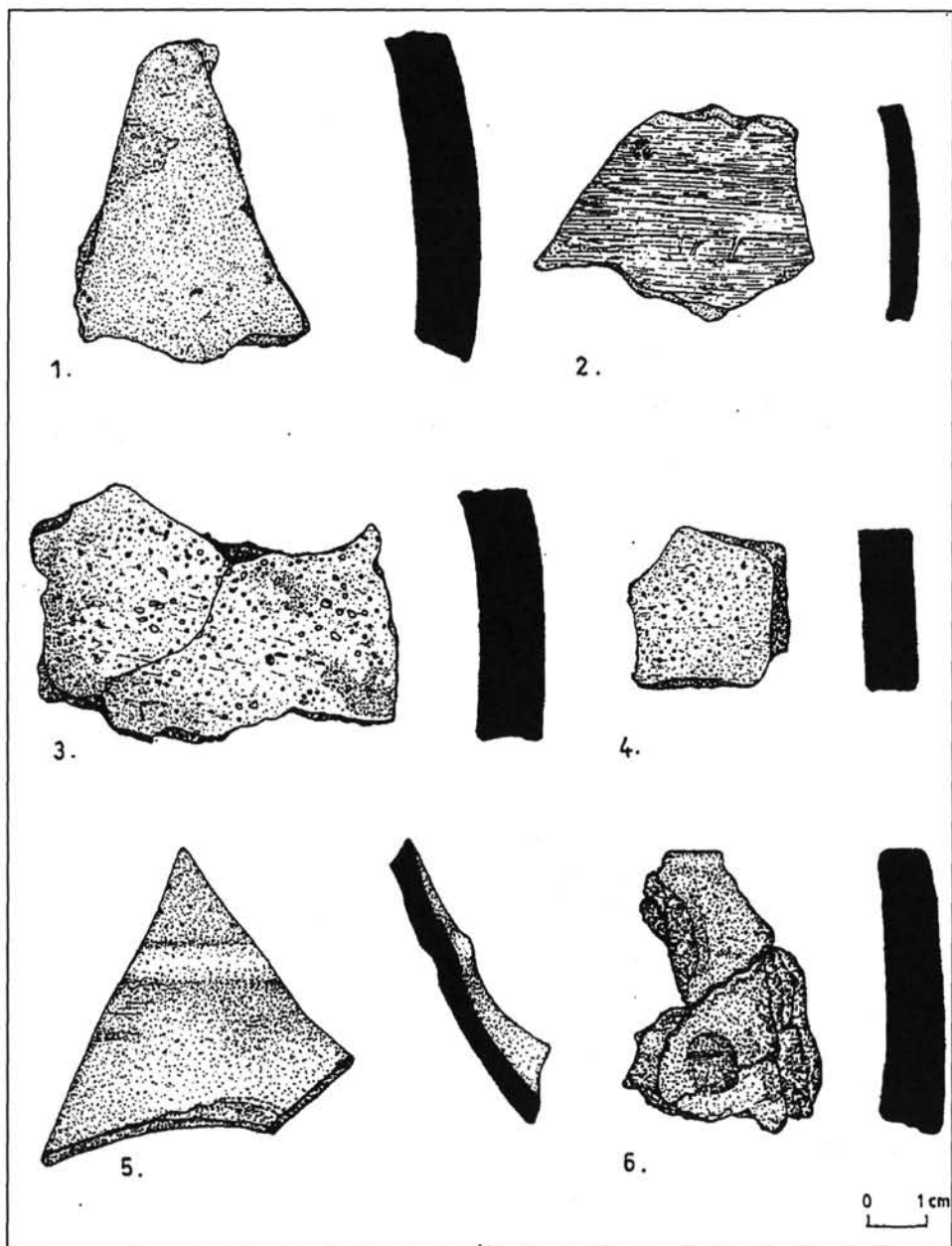
8. kép. Nováki Gyula az északi sáncon

9. kép. Az 1. objektum északkeleti negyede

10. kép. Az 1. objektum leletei

11. kép. Az 1. objektum leletei

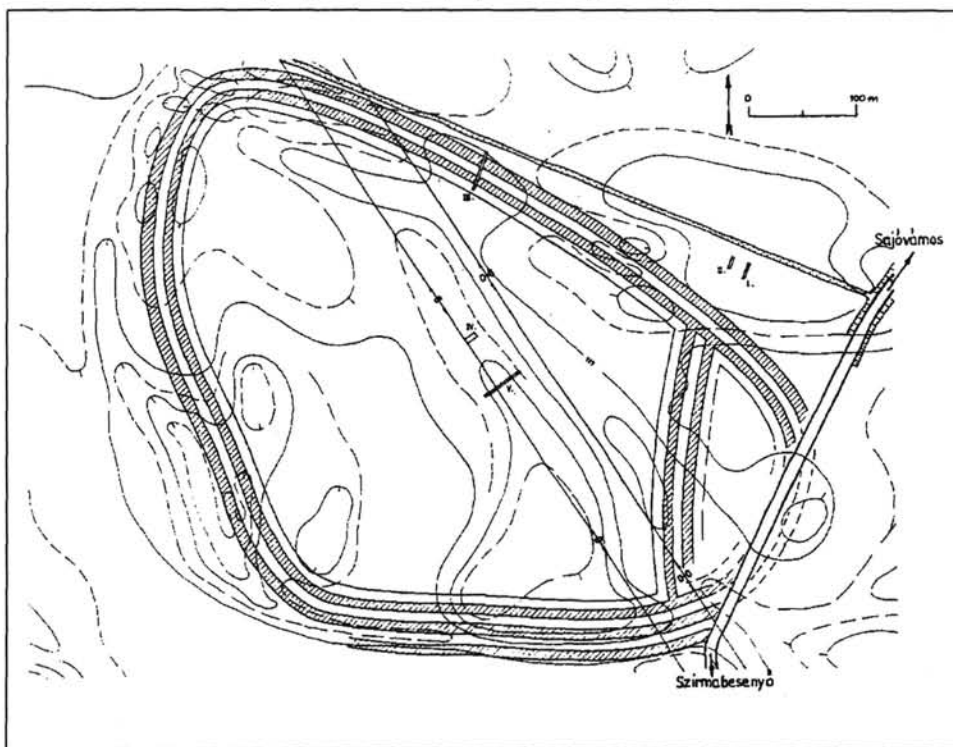
Az 1. objektum cserepei a következők:

- Vastag, szemcsés anyagú edény perem- és faltöredéke. Vörössárga színű, néhol szürke. Peremhossz: 4 cm.
- Vaskos, durva szemcsés anyagú cseréptöredék. Összeillik az előzővel. H: 2,8 cm.
- 0,9 cm vastag edény oldaltöredéke. Világosbarna, szemcsés anyagú. H: 4,2 cm.
- Vékony falú oldaltöredék, ível az edényfal, és belsejében erős korongnyomok látszanak. Narancssárga színű, törésfelülete szürke. H: 3,5 cm.
- Narancsvörös színű paticsdarabok. Hét darab, 2,1–5 cm átmérőjűek.
- Sötétszürke agyagpala. H: 3,1 cm.
- Szürkésbarna oldaltöredék, friss törésfelülettel, az ásó sértette meg. H: 3,1 cm.
- Világosbarna és rózsaszínes paticsdarabok. Három darab, hossza 1,8–2,8 cm.
- Világosbarna oldaltöredék, belül szürke, korongolt. H: 4 cm.
- Világosbarna, 1,1 cm vastag, szemcsés anyagú oldaltöredék. Felülete simított. H: 5,8 cm.
- Sötétszürke, lemezesen málló kövek. A legnagyobb vastagsága 2 cm. Az öt darab hossza 3,2–9,5 cm.
- 0,8 cm vastag, szemcsés anyagú nagyobb edény oldaltöredéke. Fekete, felülete simított, és egy 5 cm hosszú lapos, vízszintes állású bütyökfogó díszíti. H: 10,8 cm (10. kép 3.).
- 1,3 cm vastag, szürke edény oldaltöredéke. Belül világos narancsszínű. H: 8,6 cm.
- 1,5 cm vastag, szemcsés anyagú nagy edény oldaltöredéke. Szürke, kívül korongnyomokkal. Belül világos narancsszínű. Két összeálló darab. H: 5+7 cm.
- Szürke, szemcsés anyagú edény aljának töredéke. H: 10 cm (10. kép 4.).
- 2,3 cm vastag edényoldal töredéke. Szürke, kívül kormos, sötétebb szürke foltokkal, belső felülete világos. Szemcsés anyagú oldaltöredék. H: 5,2 cm.
- Szürke, 0,9 cm vastag oldaltöredék. Külső felülete világosbarna. Szemcsés, apró kavicsdarabok látszanak benne. H: 5 cm (11. kép 1.).
- Világosbarna, legömbölyített oldalú paticsdarabok. Három darab. H: 3,5–4,8 cm.
- 0,9 cm vastag kavicsszemcsés oldaltöredék. Felülete lukacsos, ott, ahonnan kiestek a kavicsok. Belül szürke, kívül vöröses-világosbarna. H: 5,9 cm (11. kép 3.).
- Edény perem- és oldaltöredéke, két összeálló darab. Peremhossz: 1 cm (11. kép 6.).
- Szürke színű oldaltöredékek. Külső felületük világosbarna, anyaguk szemcsés. Két darab. H: 4 cm, 5,6 cm.
- Kézzel formált, durva, egyenetlen felületű 1 cm vastag, világosbarna–szürke árnyalatú cseréptöredék. A másik darab vöröses-szürke, 0,7 cm vastag. H: 5,6 cm, 6,4 cm (10. kép. 2.).
- Narancsos-szürke oldaltöredék. H: 5,6 cm.
- Grafitszemcsés, 0,7 cm vastagságú oldaltöredék, fésűzés, vagy egyéb díszítés nélkül. H: 3,2 cm (11. kép 4.).
- Korongolt, világosszürke oldaltöredék, törésfelülete sötétebb. H: 3,8 cm (10. kép 1.).
- Korongolt, világosszürke oldaltöredék, ívelő az edényfal, az edény nyakának darabja lehet, melyen egy plasztikus borda fut. H: 4,5 cm (11. kép 5.).
- Világosbarna, korongolt oldaltöredék. H: 4,6 cm (11. kép 2.)
- Világosbarna, 0,9 vastag oldaltöredék, külső felületén homokszemek csillognak. Korongolt. H: 6,8 cm. Ltsz. 99.13.1.–28.

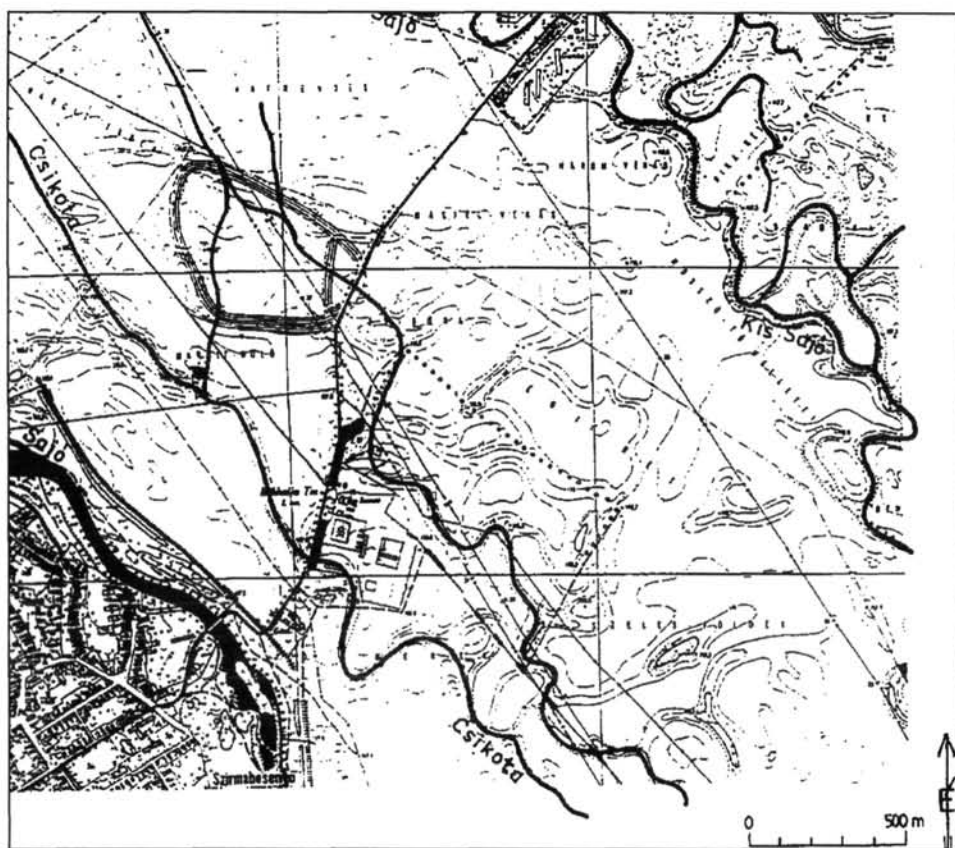
A leletanyagban a kézzel formált fekete, bütyökdiszes töredék kora vaskor, a többi kézzel formáltat is ide sorolhatjuk, a szürke, korongolt darab szkíta kori, de esetleg császárkori is lehet. Tulajdonképpen az 1. objektum önmaga a földvár építésének és használatának korát nem határozza meg, hiszen a vízjárta területből kiemelkedő földhát bármelyik régészeti korban alkalmas volt hosszabb-rövidebb megtelepedésre. Tekintve, hogy a Bükk földvárairól elmondhatjuk, hogy kora vaskoraiak, így nagy valószínűséggel tekinthetjük a szirmabesenyőit is kora vaskorinak. Figyelembe kell vennünk (amíg leletekkel abszolút biztosan nem tudjuk igazolni), hogy ezt a többszörös, nagy védelmi rendszert, melynek kerülete több mint 2000 méter, csak bronz- vagy vaseszközökkel lehetett létrehozni, kiásni, szervezett munkával. Számításba kell vennünk azt is, hogy a sík területen az árkok, sáncok milyen fegyverzet ellen nyújthattak védelmet.

12. kép. A földvár sárkányrepülőről. Nagy Dezső felvétele

13. kép. A földvár, és az 1999-es ásatási szelvények

14. kép. Az egykori vízfolyások medrei

Szirmabesenyő-Margit dülő (Zamcsiszko) földvárának csak egy analógiája ismert, s ez Hódmezővásárhely (ma Orosháza)-Nagyatársánc. *Banner János* ásatta, légi felvétellel dolgozott,¹⁶ és a kevés régészeti lelet alapján kora vaskorinak határozta meg. Érdemes lenne a többi dél-borsodi földvár légi fotóját is elkészíttetni, átnézni és összehasonlítani, esetleg megásatni. Erre jó példa Hejőkürt-Földvár, melyet *Pusztai Tamás* fedezett fel egy légi felvételen, amikor bányanyitási engedélyhez készítette a régészeti szakvéleményt. A Rákóczi Tsz mellett, s attól ÉNy-ra ível a sánc, kettős erődtítés, és délről mocsár zárja. Legnagyobb hossza 1200 méter, legnagyobb szélessége 900 méter. Szirmabesenyő déli határában, Miskolctól északra, a Sajószentpéterre vivő autópályától nyugatra 2,5–3 km széles nagy hegyvonulat hívja fel magára a figyelmünket, melyet *Óvár* hegynek neveznek.¹⁷ *Nováki Gyula* kutatásai alapján tudjuk, hogy a 18. század végi térképen is így jelölték.¹⁸ *Nováki Gyula* 1999. október 11-én bejárta a helyet, mely az országúttól 1,5 km-re van, bozótos, elhanyagolt szőlőkkel borított terület.¹⁹ A szélesen elterülő hegyhát lassan emelkedik DNy felé. Esetleg a hegy keleti felén lehetne kutatni

¹⁶ *Banner J.*, 1939. 105.

¹⁷ *Nováki Gy.–Sándorfi Gy.*, 1992. 58.

¹⁸ B.-A.-Z. Megyei Levéltár T. 135.

¹⁹ HOM Régészeti Adattár 2709–99.

véleménye szerint. Az Óvártól ÉNy-ra légvonaltól körülbelül 2 km-re található a *Vár-hegy*. Ez teljesen lapos terület, sűrű bokros erdő fedi. Felfigyelt még innen ÉNy-ra, légvonaltól 700 méterre sokkal alacsonyabban egy keskeny hegynyelvre, mely elméletileg várnak alkalmasabb lenne, ezt be is járta, de nem talált várnymot.²⁰ Mindezen várgyánús helyek kutatása légi felvétellel talán eredményre vezet. A jövő kutatói az Ór-hegyet is számításba vehetik, valamint azt, hogy a hegyek lábánál a Margit dűlőben levő földvár kapcsolatban volt-e a hegyekben levőkkel?

1999. szeptember 11-én Nagy Dezső sárkányrepülőről ismét készített felvételt a Margit dűlőben levő földvárról, melyen kutatóárkaink is látszanak (12. kép). Ezen a képen a földvár déli és keleti részén hármassánc húzódik, sőt megfigyelhetjük, hogy a kettős lábú nagyfeszültségű villanyoszlopnál a hármassánc enyhén homorú ívben összeköti az északi és a déli erődítésszakaszt, de ugyanakkor az északi és a déli is befelé kanyarodik, s a jelenlegi autópálya alatt, vagy helyén találkozhattak (13. kép). A földvár északi részénél hosszú mélyedés alakult ki, melyről Nováki Gyula az ásatás meglátogatásakor úgy vélte, hogy esetleg víz medre. A Hadtörténeti Múzeum Térképtárában 1952-es²¹ és 1956-os²² repülési év légi felvételein, melyek nagy magasságban készültek, szabályosan látszanak azok az ÉNy–DK irányú egykori vízjárta erek cikcakkos medrei, melyeknek a földvár belsejében levő két nagy, kissé ívelő széles mélyedés is része volt. Ezt a medret, és a tőle délre levő Csikota medrét megrajzoltuk (14. kép).²³ A Csikota 30–40 éve még élő vízfolyás volt, az ásatáson dolgozó Dojcsák László, Hankó László, valamint a tulajdonos, Pozbai László visszaemlékezése szerint.

A szondázó leletmentés bizonyította a földvár létét, de újabb kérdéseket vetett fel például az erődítés szerkezetére vonatkozóan. Módszeres feltárás döntheti el az építés korát, a vár használatának idejét és létrehozásának célját.

IRODALOM

Banner János

1939 A hódmezővásárhelyi Nagytatársánc. Dolgozatok, 93–111. Szeged

Gálffy Ignác

1902 Jelentés a Borsod-Miskolci Múzeum archeológiai szakosztályának 1900. évi működéséről. A Borsod-Miskolci Közművelődési és Múzeum Egyesület 1900. évi Évkönyve 34–48. Miskolc

Kandra Kabos

1885 A borsodi v. székesegyházi főesperesség. Egri Egyházi Közlöny, 91–92. Eger

Nováki Gyula–Sándorfi György

1992 A történeti Borsod megye várai (az őskortól a kuruc korig). Budapest–Miskolc

²⁰ HOM Régészeti Adattár 2710–99.

²¹ Nyt. szám 5470. 5895.

²² Nyt. szám 5928.

²³ A rajzokat Sárfány Andrásné készítette.

Pesty Frigyes

1988 Borsod vármegye leírása 1864-ben. Sajtó alá rendezte és a bevezető tanulmányt írta *Tóth Péter*. Dokumentatio Borsodiensis.

SZIRMABESENYŐ – ERDVERSCHANZUNG (ERDBURG)

Die sich auf dem Gebiet der Gemeinde, im Margit Hotter befindliche Erdburg (1. Bild) wurde schon im 19. Jahrhundert erwähnt, sogar ihre Funde, Tonurnen, Gewähre aus Bronze sind von Kandra Kabos (1) angeführt worden. Frigyes Pesty (2) berichtete über ihre doppelte Schanze. Die Burg geriet mit der Zeit in Vergessenheit, und das Gebiet ist während der Bewirtschaftung durch die Genossenschaft eingeackert worden, so daß praktisch keine Spur mehr von ihr übrigblieb. Gyula Nováki und György Sándorfi haben 1977 nur noch einen kleinen Teil von ihr gesehen (4–7). Einen Wendepunkt in der Forschung bedeuteten die Untersuchungen von Péter Szolyák und Tamás Bodnár im Archiv des Komitates Borsod-Abauj-Zemplén: Beim Ordnen alter Akten fanden sie Dokumente, die bezüglich des Grenzstreites zwischen Sajókeresztúr und Sajóvámos (8–13) Verhöre von Zeugen aus den Jahren 1772–1776 enthielten. Die Grenze wird in diesen Dokumenten mehrere Male (Bild 2.) mit dem Schanzgraben (Wallgraben) und dem Schanzufer verglichen. Die Erdburg befindet sich eigentlich an der Grenze von drei Gemeinden, dort wo sich Keresztúr, Vámos und Besenyő treffen. Als Beweis für die Existenz dieser Erdburg dient auch eine Luftaufnahme, auf die Dezső Nagy im Ökologischen Institut aufmerksam wurde (Bild 3). Das Photo ist in einer Höhe von 1760 Meter (14) am 8. März 1990 gemacht worden. All dies zusammenfassend dachten wir mit Gyula Nováki, daß es sich lohnt, die Frage durch eine sondierende Ausgrabung zu entscheiden. Der Bürgermeister, Vince Fedor gab uns eine Maschine und drei Männer, mit denen wir die Arbeit begonnen haben. Im III. Abschnitt fanden wir das doppelte Grabensystem. Die Länge des Abschnitts beträgt 38 Meter, seine Breite 1 Meter (Bild 5 und 6). Die Breite des äußeren Grabens (Bild 7a) beträgt 11 Meter, seine Tiefe 1,8–2,0 Meter, doch hier erreichten wir bereits eine Kieselschicht. Als die Greifermaschine den Kiesel jedoch heraushob, damit wir uns über die Dicke der Schicht ein Bild machen konnten, rutschte von beiden Seiten der herausgehobene Kiesel wieder zurück, die sich darüber befindliche Erdschicht stürzte auch ein, so daß wir mit dem

Vertiefen aufhören mußten. Es ist sehr wahrscheinlich, daß der Graben ursprünglich auch als Wassergraben gedient und Schutz gewährt hat. Der Stand dieses Grundwassers stimmt zu jeder Zeit mit dem Wasserstand des Flusses Sajó überein. Die 9,5 Meter Entfernung zwischen dem äußeren und dem inneren Graben ist der Platz der Schanze. An ihrer verlängerten Linie ist das Bild 8 gemacht worden. Die Breite des inneren Grabens (Bild 7b) beträgt 9 Meter, er ist 1,7 Meter tief, auch hier kommt das Grundwasser zur Oberfläche. Im dritten Abschnitt bei den Gräbern haben wir den Abschnitt in südliche Richtung ausgebreitet, um den westlichen Wandschnitt photographieren zu können. Auf Befundmaterial sind wir nicht gestoßen, so steckten wir unseren vierten Abschnitt oben auf dem Hügel ab, der archäologisch leer ist (Bild 4). 49 Meter entfernt von hier bestimmten wir den V. Abschnitt, hier fanden wir beim Abschreiten des Geländes winzige Strohlehmkrummen an der Oberfläche. Hier fanden

wir das 1. Objekt (Bild 9). Sein Holzkohlenflecken zeichnete sich 0,9 Meter tief ab. Sein Durchmesser betrug 4x5 Meter, und in seinem südwestlichen Viertel befanden sich Steine und Scherben in einer Tiefe von 1,05 Meter. Die Tiefe des Objekts ist 1,10 Meter. Nach der Bestimmung von Sándor Szakáll ist das Material der Steine paläozoischer Tonschiefer, hier ein fremdes Material, auffindbar im Gebirge Bükk. Im Fundmaterial stammt das mit der Hand geformte, schwarze und mit Knorren verzierte Bruchstück aus der frühen Eisenzeit, wie auch die übrigen, mit der Hand geformten Stücke. Doch das graue getöpferte Stück stammt aus der szythischen Zeit, doch möglicherweise auch aus der Kaiserzeit. Eigentlich bestimmt das 1. Objekt selber die Zeit des Baus und der Benutzung der Erdburg nicht, denn der sich aus dem Gebiet heraushebende Erdrücken war in jedem archäologischen Zeitalter für kürzere oder längere Zeit zur Ansiedlung geeignet. Da man über die Erdverschanzungen des Bükk behaupten kann, sie stammten aus der frühen Eisenzeit, so kann die Erdburg von Szirmabesenyő auch mit großer Wahrscheinlichkeit als eine aus der frühen eisernen Zeit stammende Burg betrachtet werden. Wir müssen in Betracht ziehen, daß, solange wir durch Funde mit absoluter Sicherheit nicht beweisen können, daß dieses mehrfache, große Schutzsystem, dessen Umfang mehr als 2000 Meter beträgt, nur mit Geräten aus Bronze oder Eisen zustande gebracht, herausgegraben werden konnte, mit organisierter Arbeit, solange muß auch bedacht werden, gegen welche Gewehre Gräber und Schanzen auf einem ebenen Gebiet Schutz bieten konnten. Nur eine Analogie unserer Erdburg ist bekannt, nämlich Hódmezővásárhely (heute Orosháza)- Nagytatársánc. János Banner (16) ließ sie ausgraben und bestimmte sie – auf Grund der wenigen archäologischen Funde – als aus der frühen Eisenzeit stammend. An der südlichen Grenze von Szirmabesenyő, am Rande der Berge finden wir auf der Landkarte Bezeichnungen wie Óvár und Várhegy (dt. Altenburg und Burgberg). Mit Geländefahrt ist es nicht nachzuweisen, daß es hier wirklich Burgen gegeben hat (17–19), doch eine Luftaufnahme in der Zukunft wird zur Entscheidung der Frage beitragen und sie wird auch klären, ob diese mit der Burg im Margit Hotter in Zusammenhang gewesen sind. Am 11. September 1999 hat Dezső Nagy von einem Drachenflieger erneut Aufnahmen von der Erdburg im Margit Hotter gemacht. Wir können an diesem Photo (Bild 12) beobachten, daß sich am südlichen und östlichen Ende der Erdburg eine dreifache Schanze erstreckt. Weiterhin ist zu sehen, daß im östlichen Teil in einem Hohlbogen eine dreifache Schanze den südlichen und nördlichen Schanzenabschnitt verbindet, daß die südliche und nördliche Schanze einen weiteren Bogen in Richtung Osten nimmt und daß sie wahrscheinlich unter der heutigen Autobahn zusammentreffen (Bild 13). Am nördlichen Ende der Erdburg bildete sich eine lange Aushöhlung, über die Gyula Nováki bei der Besichtigung der Ausgrabung der Meinung war, daß sie möglicherweise eine Unterspülung sei. Im Kartenarchiv des Museums für Kriegsgeschichte gibt es Luftaufnahmen aus dem Jahre 1952 und 1956 (21–22), die in sehr großer Höhe gemacht worden sind. Auf diesen Bildern ist das zickzackige Bett der einstigen nordwestlich-südöstlich verlaufenden Rinnsale, zu denen auch die im Burginneren schweifenden zwei breiten Vertiefungen gehörten, gut zu sehen. Dieses Bett und das von ihm südlich gelegene Bett des Csikota haben wir eingezeichnet (Bild 14).

Die sondierende Fundrettung bewies die Existenz der Erdburg, doch sie warf auch neue Fragen bezüglich der Struktur der Befestigung auf. Eine methodische Freilegung wird über die Zeit des Baus und der Benutzung entscheiden können.

Magdolna B. Hellebrandt